

13. ročník projektu „Po stopách šlechtických rodů 2023: Harrachové – vznešenost zavazuje“

předčil očekávání

Rod Harrachů byl k prezentaci vybrán mimo jiné z důvodu tří významných výročí – v roce 2023 uplynulo 400 let od nástupu Arnošta Vojtěcha z Harrachu na pražský arcibiskupský stolec a zároveň 400 let od sňatku Isabely Kateřiny z Harrachu s Albrechtem z Valdštejna; navíc před 70 lety byl zámek Hrádek u Nechanic zpřístupněn veřejnosti.

Stěžejními objekty roku se staly zámek Hrádek u Nechanic a zámek Janovice u Rýmařova, kromě nich se zapojilo dalších 11 památkových objektů ve správě NPÚ, ÚPS Sychrov, Praha a Kroměříž (zámky Opočno, Sychrov, Frýdlant, Duchcov, Hradec nad Moravicí, Konopiště, Mnichovo Hradiště, Nové Hrady, hrady Grabštejn, Šternberk a hospital Kuks), územní odborná pracoviště (Liberec, Josefov, Ostrava, Střední Čechy) a Metodické centrum zahradní architektury v Kroměříži. Hlavním realizátorem projektu bylo generální ředitelství a Územní památková správa na Sychrově.

Do projektu se postupně zapojilo celkem 31 státních i nestátních institucí, správ, samospráv a památkových objektů. Uvedme alespoň některé z nich: Město Harrachov, Vrchlabí, Jilemnice, Rýmařov, obce Horní Branná, Hrádek; Liberecký a Královéhradecký kraj, destinační společnosti, Národní muzeum, Krkonošské muzeum v Jilemnici, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Slezské zemské muzeum, Muzeum českého venkova – zámek Kačina, Muzeum Novojičínska – zámek Kunín, Muzeum Velké Meziříčí a další.

V rámci přeshraniční spolupráce spolupracovala ÚPS na Sychrově velmi úzce s redakcí Vídeňských listů (v každém čísle roku 2024 byla minimálně jedna celá strana věnovaná rodu Harrachů, pozvánkám a výstupům projektu) a také s Českými spolky ve Vídni (celkem je těchto spolků pět). Výstupem spolupráce byly nejenom přednášky konané ve Vídni a na dalších místech, ale také opakované procházky Vídní *Po stopách Harrachů*, organizovaná návštěva rodových sídel, bohoslužby a koncerty. Nad akcemi konanými v Rakousku převzal patronát velvyslanec ČR ve Vídni, pan PhDr. Jiří Šitler, který se řady harrachovských akcí osobně zúčastnil.

Slavnostní zahájení projektu proběhlo 26. ledna ve Sklárně a minipivovaru Novosad a syn v Harrachově za přítomnosti generální ředitelky NPÚ Nadi Goryczkové, hejtmána Libereckého kraje M. Půty a čelních představitelů zapojených měst, obcí a dalších organizací. Sklárný se staly důležitým partnerem projektu a během celého roku se zde konaly tematické dny, které připomínaly historii skláren a sklářství jako dědictví Harrachů. Tento odkaz plnily i zapojená města a obce, veřejnosti byla opakovaně zpřístupňována harrachovská hrobka v Horní Branné, konaly se přednášky, výstavy, koncerty a také mše. Studenti, účastníci se celostátní matematické soutěže Pangea, plnili úlohy se zadáním týkajícím se ploch a rozlohy harrachovských parků a objektů.

Národní památkový ústav jako hlavní realizátor tohoto projektu koordinoval všechny zapojené instituce, na plakátech a pozvánkách bylo uvedeno logo projektu (stylizované H připomínající věž Kardinálku na Hrádku u Nechanic), zajišťoval propagaci akcí a poskytoval koordinační i organizační podporu. Na webu NPÚ byl pravidelně aktualizován přehled chystaných akcí, zapojené instituce

obdržely tiskové materiály (plakáty, letáky, logomanuál aj.). Zahájení sezony v duchu Harrachů se konalo na Hrádku u Nechanic 1. dubna, návštěvníci si již v tento den mohli zakoupit sběratelské a turistické vizitky s logem a názvem projektového roku, tištěný nově doplněný rozrod rodu Harrachů a další suvenýrové předměty včetně nové publikace.

Hlavními výstupy projektu za Národní památkový ústav bylo vydání monografie *Harrachové. Vznešenost zavazuje*, na které se kromě pracovníků NPÚ (Mgr. Petr Nosek, Mgr. Adam Rejha) významně podílel pan PhDr. Jan Luštinec, emeritní ředitel Krkonošského muzea v Jilemnici; odborník a badatel, který se celoživotně věnuje rodu Harrachů. Kromě spolupráce na publikaci realizoval dr. Luštinec velké množství přednášek jak na pracovištích NPÚ a zapojených objektech, tak ve veřejných knihovnách, v kostelech, muzeích apod., propojoval jednotlivá pracoviště a neúnavně hledal cesty, jak Harrachy a jejich odkaz ještě více představit veřejnosti, za což mu patří upřímné poděkování. Monografie byla veřejnosti představena již v březnu na zahajovací tiskové konferenci, slavnostní křest – a čím jiným, než-li čokoládou - se konal právě na Hrádku u Nechanic 1. dubna. Dalším publikačním výstupem byla monografie o zámku Hrádek u Nechanic, která byla vydána v závěru roku a stala se tak novinkou letošní sezony. Autorem je kastelán objektu Mgr. Martin Rejman. V rámci tištěných výstupů vznikl v rámci přednáškové činnosti ředitele ÚOP ve Středních Čechách ing. Jana Žižky materiál týkající se hospodářských dvorů Harrachů, mezi tištěné výstupy lze zařadit i panely k putovní výstavě *Zahrady a zahradníci rodu Harrachů*, která bude využívána i v dalších letech, na Kuksu byl vydán reprint Menčík, Ferdinand – skriptor c.k. dvorské knihovny: Hrabě Swéerts-Šporck a jeho hospodářské zásady.

Pozornost byla věnována také stavební obnově – na Hrádku u Nechanic prošel kompletní obnovou prohlídkový okruh pod názvem Hostinské pokoje - došlo k proměně devíti místností, z nichž některé byly dosud poničeny zatékáním a nebyly návštěvníkům přístupné. Proběhl průzkum původní výmalby sondami, dle kterých byla provedena celková rekonstrukce. V některých prostorách byly restaurovány původní tapety, jinde byly instalovány tapety historizující. Nepůvodní podlahy byly nahrazeny novou dřevěnou podlahou dle historických vzorů, došlo k rozsáhlému restaurování nábytku nebo dřevěného obložení stěn. Realizována byla také nová elektroinstalace, byly položeny nové expoziční koberce, vznikl nový průvodcovský text. Nově obnovené prostory se veřejnosti představily 26. srpna při velkolepě pojaté Hradozámecké noci, kdy návštěvníci obdrželi také historické noviny se zajímavostmi o životě a působení vybraných členů rodu Harrachů. Nově obnovený okruh (rozšířený o tzv. císařský apartmán) se zařadil do stálé nabídky objektu od sezony 2024. V těchto nově zpřístupněných místnostech jsou připomínáni nejen hosté, kteří na Hrádek přijížděli, ale také poslední dvě generace majitelů tohoto zámku, jimž až dosud nebyl na prohlídkových trasách věnován dostatečný prostor.

Na zámku Janovice u Rýmařova byla pozornost věnována, kromě konání speciálních prohlídek, přednášek či výsadby nového stromořadí, zámecké kapli. V ní probíhaly práce již v druhé polovině roku 2022, kdy byly vzaty dochované fragmenty tří vitrážových oken, doplněny do původní podoby a znovu osazeny do okenních konstrukcí. Návštěvníci pak mohli zrekonstruovaná okna vidět poprvé při požehnání stromořadí v květnu 2023, stavební práce pokračovaly po celý rok. Nejprve byla realizována v kapli rekonstrukce elektroinstalace. Na to navázali restaurátoři, kteří v druhé

polovině roku pracovali na vyčištění a obnově klenební hliníkové secco malby v kněžišti kaple. Výsledek této práce mohou návštěvníci obdivovat od letošního roku.

Z hlediska dalších instalací se podařilo reinstalovat vybrané prostory na hradě Grabštejn, které jsou součástí základního prohlídkového okruhu a které odkazují na příbuznost Karla Podstatského z Lichtenštejna s moravskými Harrachy – doplněné trofeje z afrických výprav zvýšily atraktivnost okruhu, což se projevilo následnou vyšší návštěvností objektu. Celkovou vyšší návštěvnost vykázal také Hrádek u Nechanic (bezmála 40 tisíc návštěvníků oproti 32 tisícům v roce 2022).

V rámci projektu byly restaurovány portréty s harrachovskou tematikou pro zámek Mnichovo Hradiště. Menším doplněním prošla též expozice zámku Hradec nad Moravicí, kde byl připomenut sochař Hans Albrecht Harrach z méně připomínané pruské větve rodu Harrachů. V květnu byla odhalena generální ředitelkou NPÚ Naděždou Goryczkovou sádrová busta Jana Nepomuka Františka hraběte Harracha v prostoru tzv. dubového schodiště na zámku Hrádek u Nechanic, Harrachy připomínali také na Frýdlantě.

Dalšími výstupy projektu v rámci NPÚ byly již zmiňované přednáškové cykly (na Hrádku u Nechanic, na ÚOP Josefov, Hovory s kastelány, ale také například v liberecké Krajské knihovně aj.), výstavy, speciální prohlídky, slavnosti, noční prohlídky, dětské dny věnované Harrachům, kostýmované noční prohlídky, koncerty, výtvarná soutěž pro školy aj. Na zapojených objektech byly umístěny obrazovky s rozpohybovanými portréty Harrachů, kteří takto vítali návštěvníky a sdělovali informace o objektu i projektu, byl vytvořen TV spot a klip pro sociální sítě, byly rozpohybovány dobové fotografie a využívány na sociálních sítích i webech.

Neméně důležitým výstupem byl překlad průvodcovského slova pro hlavní trasu zámku Hrádek u Nechanic pro osoby s poškozením sluchu či osoby hluchoněmé. Od sezony 2024 si tato skupina návštěvníků v každé místnosti pomocí QR kódu nahraje text přeložený do českého znakového jazyka bez nutnosti tlumočnicka – tím se zámek otevře i těmto handicapovaným spoluobčanům.

Zcela zásadním a trvalým výstupem „roku Harrachů“ je ale propojení všech institucí, které nesou odkaz rodu Harrachů. Byly navázány nové kontakty a přátelské vztahy, které slibují pokračování spolupráce do budoucna bez ohledu na ukončení projektu. Konkrétním příkladem je návštěva potomků rodu na zámku Hrádek u Nechanic - ze zámku Rohrau přijela paní hraběnka Johanna Waldburg-Zeil, dcera posledních majitelů zámku Hrádek u Nechanic, hrabě Jan Podstatzký-Lichtenstein, majitel zámku Velké Meziříčí a představitel janovické větve rodiny Harrachů, a hrabě Ernst Heinrich Harrach, který se v městě Bruck an der Leitha stará o svůj zámek Prugg. Kromě Hrádku u Nechanic navštívili také města Jilemnice, Harrachov a obec Horní Brannou, ve které je harrachovská hrobka.

Naopak zástupci zmíněných měst, Vídeňských Čechů a Národního památkového ústavu byli pozváni na zámek Prugg a na rodové sídlo – zámek Rohrau. Tyto návštěvy přispěly ke vzájemné výměně cenných informací o historii rodu a přislíbily další spolupráci (např. obrazový materiál z Rohrau a Pruggu zdobí publikaci o zámku Hrádek u Nechanic). Potomci rodu Harrachů kvitovali aktivity spojené s projektovým rokem, ve kterém byly mimo jiné natočeny záběry pro oblíbený dokumentární cyklus ČT „Modrá krev“, jehož první díl se věnuje právě Harrachům.

Perličkou je, že díky projektu byla porušena více než stoletá tradice - v zimě totiž jilemnické náměstí nestrážila sněhová socha Krakonoše, nýbrž hraběte Jana Nepomuka Františka Harracha. Navíc v letošním roce správa KRNP navázala na loňský úspěšný projekt Krkonošským rokem Harrachů, který připomíná výročí 120 let od vyhlášení první přírodní rezervace v našich nejvyšších horách.

11. prosince 2023 sloužil zádušní mši za hraběte Jana Nepomuka Harracha v kapli svaté Anny kardinál Dominik Duka. Stalo se tak v předvečer 114. výročí od úmrtí tohoto velkého šlechtice. Na jeho počest se o den později v 15 hodin rozezněly zvony v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě, ve zvonici u pražského chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně, v kostelích sv. Vavřince v Jilemnici a ve Vrchlabí, sv. Petra ve Špindlerově Mlýně, sv. Josefa v Dolním Dvoře, sv. Kateřiny v Mladých Bukách, sv. Jakuba Většího v Poniklé, sv. Václava v Harrachově, sv. Michaela v Rokytnici nad Jizerou, sv. Prokopa v Jablonci nad Jizerou, sv. Mikuláše v Horní Branné, Povýšení sv. Kříže v Kuníně a zvonici zámku Hrádek u Nechanic. Téhož dne večer se pozornost široké veřejnosti i zúčastněných organizací obrátila do Panteonu Národního muzea - pomyslnou tečkou za projektem se totiž stalo odhalení busty hraběte Jana Nepomuka Františka Harracha v Národním muzeu. Díky dobročinné sbírce se do historické budovy muzea „navrátil“ muž, který byl roku 1890 zvolen prezidentem Společnosti Musea království Českého a významně se zasadil o stavbu budovy, která dnes vévodí Václavskému náměstí. Socha tak připomíná odkaz nejenom starobylého hraběcího rodu, ale i úspěšný ročník projektu Po stopách šlechtických rodů 2023: Harrachové – Vznešenost zavazuje.

Za realizační tým:

Mgr. Lucie Bidlasová, PhDr. Miloš Kadlec, Mgr. Kateřina Rainišová, Mgr. Martin Rejman –

Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově

Sychrov, červen 2024